

OVERNAME UIT:***MORES. TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSCULTUUR IN VLAANDEREN, 1 (2000) 3***

Van adellijke vleug tot populaire duivensport¹

Henri Vannoppen

De rotsduif of de *Columba Livia*, die algemeen voorkwam in de landen van de Middellandse Zee is de stamduif van alle duiven, zowel vleesduiven als speelduiven. In historische bronnen kunnen sporen van het gebruik van duiven door de mens worden aangetroffen. De Griek Taurostenes uit Agina stuurde berichten over de overwinningen bij de Olympische spelen per duif naar zijn dorp. Ook Julius Caesar gebruikte postduiven bij zijn veldtochten in Gallië. In de Middeleeuwen ontstonden de duiventorens. In 1146 vonden we ze bij de Arabieren. Via de kruistochten kwamen ze naar West-Europa. Het duifrecht was in de eerste fase een voorrecht voor de adel en abdijen. Dit was niet naar de zin van de boeren, die heel wat landbouwschade leden door de duiven in de duiventorens. In de tweede fase en dat vanaf het einde van de Middeleeuwen gingen de grote pachthoven duifhuizen oprichten. Daar kwamen echter beperkingen op. In 1613 konden in het hertogdom Brabant alleen boeren, die 3 - later 9 - bunder rogge hadden, duiven houden. De duiven uit de duiventorens werden gehouden voor het vlees en voor de mestproductie.

De duif in de volkskunde

In de volkskunde duikt de duif her en der op. Er is de eucharistische duif met de Gulden Mis. De H. Catharina Labouré is de patrones van de duivenspelers. Haar feestdag is 28 november. In Aartselaar heeft men de duivenwijding. In Kasterlee ging 'De Gekroonde Duif' mee in de processie met een duivenkorf en een 'constateur'. De lotelingen namen een duivenkorf mee om te melden dat ze uit- of ingeloot waren. Er zijn de duiven die losgelaten worden bij trouwfeesten. Er zijn de duifjes op het ijsgebak bij een huwelijk. Er is de vredesduif en de duif van de Ark van Noë met de olijftak in de bek. De duiven koppelen rond - maar worden in de volkskunde ook gekoppeld aan - Lichtmis (2 februari). Met Lichtmis werd Jezus opgedragen in de tempel en na de besnijdenis offerde Jozef een koppel duiven. De mindere goden in de duivensport kwamen in de pot terecht. Duif was 'straf' eten voor zieken en sportmannen en zo komen we bij de gastronomie.

Duivensport

Duivensport was eerst een stedelijk verschijnsel. De duivensport begon rond 1800 in het Luikse. Met Luikse kortbekken trokken Luikenaars in 1806 naar Lyons waar de duiven werden gelost. De eerste duivenvereniging van de stad Luik dateert van 1815. Antwerpen was een tweede kern van de duivensport. Baron Ulens lag aan de basis van de Belgische reisduif door een Luikse kortbek met de Antwerpse duif te kruisen. In 1825

werd 'De Granaatappel' opgericht als duivenmaatschappij in Antwerpen. In 1826 ontstond de eerste duivenmaatschappij te Brussel namelijk de 'Libre d'Abéona'. Tussen 1840 en 1850 drong de duivensport door in Mechelen en Leuven. Na 1880 - vooral rond 1890 - drong duivensport op het platteland door. 'De Reisduif' te Rillaar werd opgericht in 1880-1881. Emiel Vliebergh haalde heftig uit tegen de duivensport in het Hageland, waarmee heel wat geld verspeeld werd. Ook in Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Limburg drong de duivensport door.

De duivenkoten evolueerden snel. Naast de zolderhokken of de hokken in de schuren komen de laatste jaren vooral tuinhokken voor. Voor 1940 voederde de 'duivenmelker' met maïs, bonen, tarwe en wikke. Duiven moesten "opgeleerd" worden. Duivenbonden stelden leeropdrachten voor. Verschillende technieken werden (naast het natuurlijk spel) toegepast zoals het nestspel, het kotjesspel met de beul en het weduwschap. Het gedwongen weduwschap was reeds bekend in het Luikse in 1904. Spelers uit Charleroi brachten het naar Overijse. In de winter was er geen spel. Dan heeft men de kampioenvieringen met prijzen voor jonge duiven (minder dan 1 jaar), jaarlingen (1 jaar), oude duiven (meer dan 1 jaar), fondspelers en halve fondspelers.

Vluchten

Elke duivenliefhebber heeft de coördinaten (lengte- en breedtegraad) van de plaats waar zijn duiventil staat. Vanuit het perspectief in onze streken wordt een onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten vluchten: vitessevluchten (tot 300 km), halve fond (300 à 500 km), fond tot 800 km (Zuid-Frankrijk) en grote fond van meer dan 800 km (Spanje). Tussen 1855 en 1926 waren er de Romevluchten, maar de Alpen bleken een te grote hindernis te zijn.

De poulebrief werd met de nodige zorg ingevuld en de inzet werd betaald. Hier kwam een echte vakterminologie tot ontwikkeling: miezen, poelen, erepoelen of special, series, schereweg of 'sloekker', uniek en troost. De duiven werden in het duivenlokaal ingekorfd en naar de losplaats gebracht. In het begin was dit het werk van 'convoyeurs' die met manden ('les hottes') op de rug van Luik naar Lyons of Orleans liepen. Later kwamen paard en kar, de duiventrein, de vrachtwagen, de container en het vliegtuig. Heel wat duivenliefhebbers kochten tijdens het interbellum een radio om de weerberichten voor de duivenliefhebbers te beluisteren en om te weten of hun duiven gelost waren.

Het constateren onderging een grote evolutie. Voor 1900 brachten lopers de duif zelf in een duivenzak naar het inkorvingslokaal. Later kreeg de duif een stempel met een nummer en dit nummer moest men afschrijven en binnenbrengen. Daarna moest men de ring tonen in het lokaal. De duivenlopers met de ringen in de Belle Epoque werden prachtig beschreven door G. Gillain te Leuven. Er was gewoonlijk maar één constateur, later kwamen er constateurs op meerdere plaatsen. De constateur werd uitgevonden door Vanden Bossche uit Oudenaarde. Langzamerhand had elke duivenliefhebber een constateur (in Midden-Brabant spreekt men over een 'nen apparelle') in eigendom of (meestal) in huur van de duivenbond. Bij de constateurs kwam ook heel wat verandering: na de prikkers kwamen de drukkers. Nu mag men elektronisch opnemen voor wedstrijden boven de 400 km. De computer heeft ook in de duivensport zijn intrede gedaan.

Spionnen

In W.O. I moesten de duiven geslacht worden. De Duitsers vreesden spionage. Duivenspel was verboden. De wet van 24 juli 1923 was erop gericht militaire duiven te beschermen. Het K.B. van 6 juli 1927 bepaalde dat de burgemeester of de commandant van de rijkswacht de toelating moest geven om een duiventil op te richten. De duivenliefhebbers moesten verplicht lid zijn van de Koninklijke Belgische Duivenliefhebbersbond. Deze werd opgericht in 1910. Tijdens W.O. II werden de duiven uit de streek op Duits bevel verzameld in Anderlecht. Ze werden uit enkele provincies (zoals West-Vlaanderen) geëvacueerd. Alle drie maanden moesten in België lijsten ingevuld worden voor het gemeentehuis om te zien of er geen duiven verdwenen waren. Er is na de oorlog zelfs het monument van de duif als weerstander opgericht.

Duivensport is altijd een mannenzaak gebleven. De hobby was soms erfelijk. In Diest had men na Wereldoorlog I duivenbonden per politieke kleur. Er waren duivenbonden voor de beter gesitueerden. In Asse had men rond 1900 de 'rijkenbond' of 'De Duivenbond van Asse' en 'De Snelle Vlucht' of 'De bond van de werkende klasse'. Er was ook de tegenstelling tussen de stedelingen en het platteland. 'Sans Peur' in Herent ontstond in 1903 als afscheiding van een Leuvense duivenbond. In Wezemaal bestond in 1996 de duivenbond voor de helft uit gepensioneerden. Er komen geen jongeren bij. Duivensport was na W.O. II vooral de hobby van arbeiders en boeren.

De duivensport gaat dus sterk achteruit na W.O. II. In 1947 waren er nog 175 380 duivenspelers in België. In 1994 waren er dat nog 70 000. Duivenspelers kunnen niet op vakantie gaan en daar gaan de vrouwen vaak niet mee akkoord. In heel wat verkavelingen mogen geen duiventillen gebouwd worden. Er zijn de dopingproblemen. Waar vroeger de duivensport een sportieve hobby was, is dit nu een sportief beroep geworden. Het World Pigeon Center te Hoeselt² werd in 1999 opgericht als hypermoderne en computergestuurde duiventil voor 7 000 prijsduiven. Kostprijs 150 miljoen BEF. De Belgische duif blijft de absolute nummer 1 voor de Aziaten: Japan, Taiwan, Zuid-Korea en de Arabische wereld. Men geeft miljoenen voor kampioenen op Barcelona. Voor de gewone spelers zijn er de duivenmarkten van Lier, Aarschot en Begijnendijk.

Thema voor heemkundig onderzoek

In eigen heem is het belangrijk om te noteren welke duivenmaatschappijen er bestaan hebben en er nog bestaan. Reglementen, verslagboeken, foto's, lijsten met uitslagen kunnen hierbij heel wat helpen. Er zijn ook de Vlaamse Volkssportendossiers te Leuven, bewaard in het "Sportkot" (K.U.Leuven) waarin we heel wat duivenmaatschappijen, ook uit Brabant, terugvinden. Er bestaat ook een gespecialiseerde pers: *Onze Reisduiven* van de Koninklijke Belgische Duivenliefhebbersbond, *Duifke Lucht*, *Duivenkrant*, *De Belgische Duivensport*. Allerlei bronnenmateriaal, ook interviews, kan worden aangewend.

Zo onderzocht ikzelf de duivensport in de fusiegemeente Kortenberg: 'De Snelle Luchtvlieger' van Everberg (gesticht in 1890 en opgedoekt in 1980) had de concurrentie

van de duivenbonden van Vrebos en de Kruisstraat. 'De Snelle Reisduif' van Meerbeek bestaat nog. Ze is als duivenbond vrij laat ontstaan omdat er een samenwerking bestond tussen de Meerbeekse duivenmelkers en de Everbergse van 'De Snelle Luchtvlieger'. In 1900 werd te Kortenberg de vereniging 'De Jonge Duivenliefhebbers' opgericht. Die is nog steeds actief. De duivenbond 'De Verstotelingen van de Achterenberg' uit 1925 verdween rond 1990. Voor 1914 was er een duivenbond bij Jozef Boon te Erps. Tijdens het interbellum waren er duivenbonden bij Vandeven en bij Van Eycken in Kwerps. Deze laatste was de duivenbond 'De Snelvliegers' die in 1954 nog bestond. In Erps-Kwerps zijn ook alle duivenbonden verdwenen. Het opstellen van een geschiedenis van de duivensport in eigen heem is een noodzaak, want heel wat duivenbonden verdwijnen.

Het nummer 4 van *Ons Heem* zal in 2000 gewijd zijn aan de duivensport. Verschillende specialisten verlenen hieraan hun medewerking.

1 Een beknopte bibliografie van geraadpleegde literatuur: A. van den Hoek, G. van Grembergen en J. Hermans, *Het grote postduivenboek*, 1981; J. Ryckeboer, *De duivensport: poging tot het opstellen van een overzicht van de meest fundamentele facetten van het spel met de reisduif, wat betreft het ontstaan, de evolutie en de speltechnische aspecten*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven, Instituut Lichamelijke Opleiding, 1974; *Ons Heem* 26 (1972) 5; J. Vleeracker, *Sociaal-culturele analyse van de duivensport als volkssport en subcultuur: bijdrage tot de Vlaamse volkssportdossiers*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U.Leuven Instituut Lichamelijke Opvoeding, 1982; S. Wittouck, *De hedendaagse duivenliefhebberij: volledig wetenschappelijk geïllustreerd handboek over duivenkweek, met talrijke praktische wenken over vogelenteelt*, Brugge, Houdmont-Boivin, 1904; S. Wittouck, *La Colombophilie parfaite: encyclopédie pigeonnaire illustrée*, Bruges, Houdmont-Boivin, 1905; A. Malfait, *Bewust duivenmelken*, Antwerpen, Maklu, 1994.

² World Pigeon Center, www.wpc.be/Nederlands/nedframes.htm/